

SPEELPLEINWERK IN VLAANDEREN, ANNO 2008

Jo Van den Bossche, Algemeen Coördinator Vlaamse Dienst Speelpleinwerk (VDS) vzw

1. De geschiedenis van het speelpleinwerk: beschermen, leren, sporten en spelen

- 1.1. Het prille begin: een discussie over preventie
 - 1.1.1. Preventie tegen rondhangen op straat
 - 1.1.2. Pedagogische doelstellingen
- 1.2. Het speelpleinwerk tussen 1930 en 1960: spelen in een gezonde omgeving
 - 1.2.1. Twee speelpleinnetten
 - 1.2.2. Gezondheid
 - 1.2.3. Sport
- 1.3. De jaren zestig en zeventig: uitgesproken maatschappelijke aandacht voor het spelen
- 1.4. Op eigen benen: groeiende verscheidenheid in groeiende complexiteit
 - 1.4.1. Ontzuiling
 - 1.4.2. Opvangfunctie
 - 1.4.3. Een openbare dienst
 - 1.4.4. Engagementskader
- 1.5. Speelpleinwerk na de eeuwwisseling
 - 1.5.1. Een plaats in het gemeentelijk jeugd(werk)beleid
 - 1.5.2. Speelpleinwerk, toch meer dan een lokaal gegeven?

2. Omvang en maatschappelijke relevantie van speelpleinwerk

- 2.1. Een afbakening van het speelpleinwerk anno 2008
 - 2.1.1. kinderen als doelgroep
 - 2.1.2. vakantie als actieperiode
 - 2.1.3. spelen als hoofddoel
 - 2.1.4. jeugdwerk als filosofie en methodiek
 - 2.1.5. een hoge graad van openheid
 - 2.1.6. een sterk lokaal karakter
- 2.2. Het speelpleinwerk in cijfers, anno 2005
 - 2.2.1. Kinderen op het speelplein
 - 2.2.2. Speelpleinbegeleiders
 - 2.2.3. Organisator van speelpleinwerk
 - 2.2.4. Speelkansen op het speelplein
 - 2.2.5. Werkingsperiode van het speelpleinwerk
 - 2.2.6. Profilering en toekomst van het speelpleinwerk
 - 2.2.7. Speelpleinwerk financieel
 - 2.2.8. Organisatorische onderbouw

3. Een blik op de toekomst

- 3.1. Spelen op nummer 1
- 3.2. Avontuurlijk genoeg aub
- 3.3. Hoera, het is vakantie!
- 3.4. De taak van het gemeentebestuur
- 3.5. Een bredere positionering op lokaal vlak

Bronnen – Meer informatie

Meer informatie

De VDS: missie, visie, kerntaken en positie

1. DE GESCHIEDENIS VAN HET SPEELPLEINWERK: BESCHERMEN, LEREN, SPORTEN, SPELEN

Het speelpleinwerk in Vlaanderen kent doorheen zijn geschiedenis verschillende verschijningsvormen. In enkele stappen blikken wij even terug op de ontwikkeling van de verschillende functies.

1.1. Het prille begin: een discussie over preventie

1.1.1. Preventie tegen rondhangen op straat

De eerste discussies over de noodzaak van speelpleinen beginnen bij de start van de twintigste eeuw. De leefsituatie van kinderen verandert sterk omstreeks de eeuwwisseling: in 1889 wordt kinderarbeid afgeschaft en in 1914 wordt de leerplicht tot 12 jaar ingevoerd. Kinderen krijgen 'verplichte tijd', tijd die ze doorbrengen in de klas, wat meteen ook het ontstaan van 'vrije tijd' impliceert. Het woord 'schoolvakantie' wordt uitgevonden en krijgt ook meteen een invulling: de straat en de bijhorende wereld verkennen.

Net na de Eerste Wereldoorlog maken beleidslui zich in verhitte discussies ongerust over de slechte invloed van 'de straat' op kinderen. Bij het rondhangen op straten en pleinen worden kinderen blootgesteld aan allerlei 'verderfelijke invloeden'. Er ontstaan enkele initiatieven om de kinderen tijdens de vakantie samen te brengen in een meer verantwoorde omgeving, en zo wordt het vakantiespeelplein (toen dikwijls ook vakantiepatronaat genaamd) geboren. Het speelplein komt er dus als antwoord op een noodzaak aan preventie.

Toch wordt aan deze preventieve functie ook een positieve invulling gegeven, want door te spelen met andere kinderen ondergaan kinderen goede invloeden en passen ze zich beter aan het schoolleven aan. Het speelpleinwerk zorgt voor een veiligere straat, maar maakt ook dat de kinderen een socialer gedrag vertonen, aldus de opvoeders uit die tijd.

1.1.2. Pedagogische doelstellingen

De preventieve functie van het speelpleinwerk wordt snel aangevuld met pedagogische doelstellingen: de groeiende belangstelling voor kinderen leidt tot de ontdekking van het kind als een wezen met eigen behoeften en noden. Er ontstaat belangstelling voor het spel als typisch gedrag van kinderen. Deze beweging maakt zo de opkomst mogelijk van de gymnastiek en de sport, van de jeugdbeweging, van de vakantiekolonies en van het speelpleinwerk. Vanuit het parlementaire spreekgestoelte klinken dan ook ronkende zinnen als: "door deel te nemen aan deskundig geleid spel zal er tussen de kinderen meer kameraadschap, samenhang en solidariteit ontstaan".

1.2. Het speelpleinwerk tussen 1930 en 1960: spelen in een gezonde omgeving

1.2.1. Twee speelpleinnetten

Het speelpleinwerk werd zo op een natuurlijke manier geboren en kende een snelle groei tussen de twee wereldoorlogen. In 1931 noteren we het ontstaan van het eerste speelplein in Ukkel, in 1937 zijn er al 165 speelpleinen. Er komt een terugval tijdens de Tweede Wereldoorlog, maar in 1948 zit het aantal speelpleinen opnieuw ver boven het peil van 1937.

Er ontstaan twee soorten speelpleininitiatieven: enerzijds zijn vele speelpleinen die tijdens het interbellum ontstaan katholieke (privé-)initiatieven, anderzijds worden

verscheidene werkingen door socialistische gemeentebesturen opgericht. We zien zelfs in eenzelfde gemeente of stad beide naast (en soms lijnrecht tegenover) elkaar ontstaan. Tot het einde van vorige eeuw (en uitzonderlijk ook nog vandaag), merken we in enkele steden de aanwezigheid van zowel het (in oorsprong) katholieke als het socialistische initiatief naast elkaar.

1.2.2. Gezondheid

Naast preventieve en pedagogische doelstellingen wordt een derde functie aan het takenpakket van het speelpleinwerk toegevoegd: de zorg om de lichamelijke gezondheid van kinderen. De (door de oorlog) verzwakte kinderen kregen gezonde voeding en een verblijf in de gezonde lucht, dat was de grote reclameslogan van het speelplein. De inbreng van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn (de voorloper van het huidige Kind & Gezin) is hier niet vreemd aan. Speelpleinverantwoordelijken uit die tijd vertellen anekdotisch hoe kinderen op het speelplein met pap of soep werden aangedikt en hoe het succes van het speelplein werd gemeten aan de gewichtstoename van de kinderen. De term 'dagkuur' waarmee het speelplein bestempeld werd, dateert uit die tijd.

Door die aandacht voor gezondheid bevinden veel speelpleinen uit die periode zich aan de rand van de agglomeratie, weg van de drukte van de stad. Momenteel ziet men sporadisch nog altijd gevolgen: in de begroting (de loodzware kost van dagelijks busvervoer) en in de zorg om de gezondheid van de kinderen (soms nog een eigen verpleegster of 's middags een aanbod van warme maaltijden).

Opmerkelijk is dat de overheid het speelpleinwerk al subsidieert in 1937. Vanaf 1947 krijgen de speelpleinen een bijkomende subsidie van het NWK als ze voldoen aan strenge eisen op het vlak van voeding en hygiëne. In 1950 was al een bedrag van bijna 175.000 EUR¹ voorzien ter ondersteuning van het speelpleinwerk.

Vanaf 1953 wordt ook – naar Frans voorbeeld – belang gehecht aan vormingscursussen specifiek voor speelpleinbegeleiders, uit zorg om op een pedagogisch verantwoorde manier te werk te gaan en om uit het vaarwater van het onderwijs te geraken. Dat laatste lukt niet meteen, wel integendeel. De grote uitbreiding van het aantal speelpleinen tussen 1956 en 1960 wordt mede veroorzaakt door de strijd tussen de onderwijsnetten. Het speelplein als extra service is een bijkomend argument in de concurrentiestrijd. Oude onderwijsfolders getuigen hier soms van.

1.2.3. Sport

Met het oog op gezondheid wint ook de sport aan belang op het speelplein. De invloed van beweging op de gezondheid van kinderen wordt erkend, maar ook de waarde van groeiend kameraadschap, fairplay en solidariteit door de sport worden benadrukt. Aandacht voor sport op het speelplein is er volop in die jaren, met de bloei van de pleinspelen en de estafetten. Die aandacht mondt uit in een subsidieregeling voor het speelplein onder de vleugels van het NILOS (de voorloper van BLOSO) in 1961. Ook nu nog beïnvloedt die periode het speelpleinwerk, bijvoorbeeld door de naam die begeleiders op het speelplein soms nog krijgen: de 'monitor'².

De zorg om de gezondheid van kinderen uit zich naast de sport, ook duidelijk in de preventiefunctie. Het speelplein van de jaren 1950 tot 1970 tracht nadrukkelijk de armste bevolkingsgroepen te bereiken. Speelpleinen evolueren naar verzamelplaatsen voor de opvang van het 'schorremorrie'. Kinderen van begoede ouders blijven er weg,

¹ In dit artikel werden alle bedragen van voor de invoer van de Euro bij benadering omgerekend van BEF naar EUR.

² Vandaag spreekt de VDS liever over de 'animator': een jongere die als begeleider van kinderspel wordt ingeschakeld. Een animator in het jeugdwerk – tevens de benaming die de Vlaamse Gemeenschap op de erkende attesten hanteert – brengt animo en animatie en is dus een bezieler die speelkansen aanbrengt.

maar als ze niet braaf zijn, horen ze de dreiging "of je vliegt naar het vakantiepatronaat/speelplein". De plaatselijke gemeenschap laat zich daardoor ook negatief uit over het speelplein. Dit negatieve imago is nog niet helemaal verdwenen: sommige speelpleinen dragen zelfs nu nog de naam 'VP' en slepen het bijbehorende imago met zich mee.

In de jaren die volgen probeert men echter meer kinderen uit alle sociale lagen te bereiken. Daardoor verschuift het speelpleinpubliek naar de middenklasse. Een groeiend kinderaantal is het logische gevolg. De functie ten behoeve van 'kansarmen' verloor weliswaar gedeeltelijk aan belang in die jaren, maar bleef wel steeds één van de functies. Meer zelfs, vandaag is het bereiken van een divers publiek één van de sterke punten van het speelpleinwerk.

1.3. De jaren zestig en zeventig: uitgesproken maatschappelijke aandacht voor het spelen

In de jaren zestig wordt de sport op het speelplein steeds minder ernstig. Het spel doordringt het ganse speelpleingebeuren, en vanaf 1968 komen de creativiteit en de vrije expressie van kinderen steeds nadrukkelijker voor in de activiteiten. Vanuit het buitenland, vooral uit Denemarken en Engeland, waaien frisse ideeën over zoals avontuurlijk spelen, bouwen met kinderen, spelen met water, kinderen kansen geven om spontaan te spelen ...

Het spelen op zich wordt gewaardeerd. Het spel dient niet om allerlei waarden over te brengen of om kinderen bezig te houden. Meer en meer begint men de waarde van het door het kind zelf begonnen spel te waarderen. Deze visie dringt vooral in de jaren zeventig door, ook binnen het Vlaamse speelpleinwerk. De inbreng van de NDO, toen nog de 'Nationale Dienst voor Openluchtlevens' en de voorloper van de huidige Vlaamse Dienst Speelpleinwerk (VDS) vzw, is daarbij niet gering.

Twee argumenten om de speelfunctie te benadrukken, rollen overvloedig over de gesprekstafels:

- Enerzijds wordt vooral de pedagogische doelstellingen benadrukt: in het spel kan het kind zich intellectueel ontwikkelen (het waanidee van 'al spelend slimmer worden'), maar krijgt het ook kansen om zich creatief en sociaal te ontplooien.
- Anderzijds groeit geleidelijk aan ook de aandacht voor de waarde die het kind zelf aan spelen toebedeelt: "ik wil zelf dingen vinden, mijn spel zelf bepalen en laten evolueren". Die aandacht sluit aan bij de eigenheid van spelende kinderen en geeft hen het recht de vrije tijd zelf in te vullen. De vakantie moet in de eerste plaats aangenaam zijn en los staan van elke prestatiedruk. Het speelplein geeft, met respect voor die eigenheid van elk kind en met de groeiende aandacht voor het spontane kinderspel, steeds een concrete invulling van de rechten van het kind.

Deze benaderingswijze van het speelplein leidt in 1984 tot een eigen decreet voor erkenning en subsidiëring van het speelpleinwerk door wat nu de Vlaamse Gemeenschap heet: het Decreet houdende subsidiëring van verenigingen voor vakantiespeelpleinwerk en van verenigingen voor jeugdvakanties, van 27 november 1984. Bovenstaande verworvenheden worden er in speelvoorzieningen en in centen omgezet. Het decreet stimuleert het uitbouwen van speelvriendelijke infrastructuur, aantrekkelijk speelmateriaal en een deskundige speelbegeleiding door opgeleide animatoren. Volstrekt in de geest van die tijd, met bijvoorbeeld ook de nasleep van het Jaar van het Kind in 1979, krijgt het decreet zelfs de bijnaam het 'speelse decreet'.

Het decreet geeft het speelpleinwerk bestaansrecht en rechtszekerheid. Daarbij krijgt vooral de speelfunctie, die van bij de geboorte van het speelpleinwerk sluimerde, het volle gewicht.

Het is wel opmerkelijk dat het speelpleinwerk, hoewel de speelfunctie eigenlijk vrij recent ontdekt, hieraan nu toch zijn identiteit ophangt. De hele beweging rond de rechten van het kind, waarbij het speelpleinwerk het recht van kinderen op spel omzet in de praktijk, zal hierop zeker invloed uitgeoefend hebben.

1.4. Op eigen benen: groeiende verscheidenheid in groeiende complexiteit

1.4.1. Ontzuiling

De functieverhuizingen in de laatste decennia van de 20ste eeuw – van de zorg om de ‘zedelijke en lichamelijke zuiverheid’ van het kind die evolueerde naar de zorg om het ‘pedagogisch verantwoorde spel’ – zorgt mee voor een feitelijke ontzuiling van het speelpleinwerk. De evolutie van preventie en gezondheid naar spelen wordt nu eenmaal minder ideologisch ingekleurd.

1.4.2. Opvangfunctie

De sterke stroming die de opvangfunctie van het speelpleinwerk benadrukt, staat op sommige momenten in contrast met die evolutie. Die functie krijgt vanaf de jaren tachtig immers een belangrijke aanvulling. Hoewel de opvangfunctie in wezen even oud is als de preventiefunctie (‘de kinderen van de straat weghouden’), formuleren de ouders bijkomende behoeften:

- sommige ouders kunnen door gebrekkige behuizing, aftakelende sociale netwerken of beperkte financiële middelen (bijvoorbeeld in eenoudergezinnen) niet steeds instaan voor de opvang tijdens de vakantie;
- anderzijds zorgen ook economische factoren voor een groeiende vraag naar opvang: buitenshuis werkende ouders, tweeverdieners, flexibele arbeidstijd ...

Bovenstaande elementen kunnen we als de ‘sociaal-economische opvangfunctie’ bestempelen. De invloed ervan blijft toenemen en zorgt voor blijvende maatschappelijke druk en aandacht van beleidsmensen. Naast het speelpleinwerk die deze opvangfunctie vervult, ontstaat een apart circuit van zuivere voor- en naschoolse opvanginitiatieven, ook actief tijdens de vakantieperiodes van kinderen.

Het speelpleinwerk zelf aarzelt lange tijd om zich te profileren als een opvanginitiatief. Sommige speelpleinen nemen zelfs bewust afstand van de opvangtaak. De vrees dat de opvangfunctie de speelfunctie verdringt, is zo reëel dat vele speelpleinen resoluut verkondigen niet aan ‘goedkope kinderbewaking’ te doen. Opvang kan en mag, maar niet ten koste van het spelen.

Ondertussen is het wel duidelijk geworden dat beide functies kunnen worden gecombineerd: het speelplein biedt op de eerste plaats goede speelkansen en vervult daarmee eerst en vooral de behoefte van kinderen. Daarnaast probeert de speelpleinwerking om een goede opvang te verzorgen en daarmee in te spelen op de behoefte van ouders, zij beslissen in vele gevallen immers over al dan niet deelname. Wanneer de kosten voor deelname aan speelpleinwerk (en ander jeugdwerk) in december 2005 ook fiscaal aftrekbaar worden gemaakt in navolging van de kinderopvangkosten, is binnen het speelpleinwerk als enige jeugdwerkvorm sprake van ‘een erkenning van de kwaliteit van onze jeugdwerkvorm’ (naast boegeroep over de administratieve overlast die dit met zich meebrengt).

1.4.3. Een openbare dienst

Tegelijk met het ontwikkelen van de speel- en opvangfunctie is men er steeds meer van overtuigd dat speelpleinwerk een voorziening is die door en voor de gemeenschap moet worden uitgebouwd. Als zodanig wordt het organiseren van de speelpleinwerking steeds

meer een verantwoordelijkheid voor de lokale overheid. Het initiatief in de sector verschuift verder van particulier naar gemeentelijk, nieuwe initiatieven ontstaan enkel nog binnen de schoot van gemeentebesturen. Opmerkelijk daarbij is het pleidooi voor een soepele samenwerking tussen gemeentebestuur en jonge vrijwilligersgroepen. Het gemeentelijk jeugdwerk is gelukkig niet altijd synoniem voor verregaande bureaucratisering. De jeugddienst'ambtenaren' sturen, stimuleren, coachen jonge vrijwilligers. Particuliere speelpleinen evolueren zonder schroom naar 'gemeentelijke speelpleinwerking'. Daar waar de organisatieverantwoordelijkheid toch particulier blijft, wordt een nauwe samenwerking opgezet met het lokale gemeentebestuur, op vlak van infrastructuur, financiële ondersteuning en kwaliteitsbewaking.

Door de nauwere samenwerking met de plaatselijke overheid kreeg ook de preventiegedachte een nieuwe invulling. Het speelplein krijgt een plaats in het gemeentelijk welzijnsbeleid (OCMW, werkingen met jongeren uit maatschappelijk kwetsbare omgeving, Comité Bijzondere Jeugdzorg ...). De nieuwe aandacht voor het gemeentelijk welzijnsbeleid is gunstig voor het jeugdbeleid, en dus ook voor het speelpleinwerk. Ook hier aarzelt het speelpleinwerk even om deze functie op te nemen. Naast het ontstaan van doelgroepgerichte initiatieven (waarbij het initiatief uit welzijnshoek of samenlevingsopbouw komt), groeit toch het besef van de intussen unieke formule: de lage toegankelijkheid van functie nummer 1, het spelen, wordt eveneens een bewust toegepaste en ontwikkelde functie. Het speelpleinwerk is daardoor de meest toegankelijke jeugdwerkform van vandaag.

1.4.4. Engagementskader

Intussen wint ook een andere functie, gericht op een ander doelpubliek, aan belang. Het speelpleinwerk biedt een engagementskader voor jongeren die zich, dikwijls op vrijwillige basis, al dan niet met een beperkte kostenvergoeding, inzetten voor kinderen en jongeren. Deze functie, die sinds jaar en dag de motor uitmaakt van andere vormen van jeugdwerk, bvb binnen de jeugdbeweging, wordt even sterk ingevuld door speelpleinwerk, zelfs al wordt dit gemeentelijk georganiseerd. Meer zelfs, door de professionele ondersteuning en coaching van de gemeentelijke jeugddienst, wordt de pool van jonge speelpleinanimatoren een belangrijke en continue voorwaarde en een kwalitatieve garantie.

1.5. Speelpleinwerk na de eeuwwisseling

1.5.1. Een plaats in het gemeentelijk Jeugd(Werk)Beleid

De grootste recente invloed in de ontwikkeling van het speelpleinwerk komt van het Decreet houdende subsidiëring van gemeentebesturen en de Vlaamse Gemeenschapscommissie inzake het voeren van een jeugdwerkbeleid van 9 juni 1993. Dit 'decreet op het plaatselijk JeugdWerkBeleid' genoemd, treedt in werking op 1 januari 1994 en stimuleert de 308 Vlaamse gemeenten en de Vlaamse Gemeenschapscommissie rond Brussel om een eigen en lokaal jeugdbeleid te voeren. Het 'speelse decreet' verdwijnt immers bij het ontstaan van dit decreet voor een breed Jeugd(Werk)Beleid.

De gemeentes krijgen subsidies wanneer ze een driejaarlijks JeugdBeleidsPlan (JBP) uitdenken en uitvoeren. Meer dan ooit worden kinderen en jongeren betrokken bij het beleid in hun gemeente via 'verplichte' communicatieve planning: het JBP wordt opgemaakt door en voor jongeren, onder impuls van de lokale beleidsmakers. Het omvat telkens een periode van drie jaar en wordt goedgekeurd door de gemeenteraad tijdens het eerste en het vierde jaar van de bestuursperiode. Het decreet bepaalt uitgebreid welke elementen het JBP moet bevatten en onder welke voorwaarden het tot stand moet komen.

Bij het begin staat een bedrag van ongeveer 13,75 miljoen EUR voor de uitvoering van dit decreet op de begroting van de Vlaamse regering ingeschreven, voor $\frac{3}{4}$ onder de gemeenten verdeeld op basis van het aantal kinderen en jongeren tussen 0 en 25 jaar in de gemeente. Het resterende budget wordt ingezet als extra stimulans voor gemeenten die een beleid ontwikkelen rond de prioriteiten door de Vlaamse overheid vastgelegd: (momenteel) jeugdruimte, jeugdwerkinfrastructuur en jeugdinformatie. Het te besteden budget is anno 2009 opgelopen tot een dikke 20,4 miljoen EUR.

De laatste jaren zien we een opmerkelijke verschuiving van de roep naar een degelijk jeugdwerkbeleid naar een algemeen jeugdbeleid. Dit kan gaan van een breed vrijetijdsbeleid voor kinderen en jongeren (speelplein, Grabbelpas, opvang, sportkampen, cultuuraanbod ...) tot het veilig bereiken van de vrijetijdsinitiatieven (speelweefsel, trage wegen ...). Dat het speelpleinwerk ondertussen ingebed zit in het globale gemeentelijk vrijetijdsaanbod is dus strategisch voor de sector niet onbelangrijk.

1.5.2. Speelpleinwerk, toch meer dan een lokaal gegeven?

Bovengenoemd decreet bevestigt de jarenlange evolutie van decentralisatie in de beleidsvoering en de subsidiëring van het jeugdwerk. Ook de verantwoordelijkheid om speelpleinen te erkennen en te subsidiëren verschuift op die manier van het Vlaams niveau naar het lokale niveau (de gemeente). Het decreet heeft dus belangrijke gevolgen voor het speelpleinwerk:

- Er is geen rechtstreekse relatie meer met de Vlaamse Gemeenschap: de verantwoording over de werking van het speelplein gebeurt rechtstreeks binnen de eigen gemeente. Op welke manier dat moet gebeuren, bepaalt elke gemeente voor zich;
- Het hele jeugdwerk, ook de lokale speelpleinwerking, moet inspraak krijgen bij de opmaak van het JBP via communicatieve planning: kinderen en jongeren krijgen (zelfs letterlijk!) de kans om rond de tafel zelf het lokale jeugdbeleid mee te bepalen, een uniek experiment, waarvan het slagen van vele factoren afhangt;
- De uitdaging om met de lokale speelpleinwerking een behoorlijke sociale plaats te verwerven, wordt onafhankelijk van landelijke mechanismen, maar afhankelijk van lokale factoren: het overleg, de beleidsprioriteiten ...;
- Met het wegvallen van het 'speelse decreet' van 1984 vallen alle landelijke kwaliteitsnormen weg. Hoewel het speelpleinwerk zelf niet ontevreden was over die normen, is het een nieuwe uitdaging om opnieuw kwaliteitsnormen te bepalen, maar dan wel op maat van de lokale situatie. Het 'bewaken' van de kwaliteit van de sector in zijn geheel, wordt moeilijker: er is geen landelijke 'stok achter de deur' meer;
- Het proces van beleidsvorming opent wegen om te komen tot een breder jeugdbeleid, iets wat ook de speelpleinen aankunnen, mits de omkaderingsmogelijkheden er zijn.

De mogelijkheid is dus reëel dat de homogeniteit van het speelpleinwerk elke nieuwe zomervakantie verder wegsmeelt in de zon. Maar tegelijkertijd creëert ze ook openingen voor breder speel(plein)werk: nieuwe speelinitiatieven met speelse namen, experimenten met werkvormen en programmering, speelpleinen die naast hun klassieke werking ook opteren voor een mobiele werking, wijkwerking, speelstraten ...

Bovendien besteden steeds meer speelpleinwerkingen zorg aan hun eigen imago en aan het beargumenteren van de lokale maatschappelijke relevantie. Je ziet het speelpleinwerk in het Vlaamse straatbeeld dan ook op de meest waanzinnige manieren: op kermissen en braderijen, straatanimatie, in bijdragen in het gemeenteblad, op affiches in winkels ...

Dergelijke situaties zorgen voor de vaststelling dat er in Vlaanderen anno 2008 dik 400 organisatoren van meer dan 550 speelpleinwerkingen zijn, met elk hun voorkomen en ieder op zijn eigen tempo. Het imago van het speelpleinwerk verbetert in algemene zin,

nieuwe initiatieven moeten zelfs weinig moeite doen om dat imago te verzilveren. Wie de geschiedenis echter als een last meedraagt, blijft gebukt lopen.

Het speelplein heeft met andere woorden steeds een duidelijke rol in de samenleving gehad. Dat merk je aan de stijl en de achterliggende visie van de werkingen. Soms hoor je het alleen al aan de naam die de gebruikers geven: van het 'V.P. (vakantiepatronaat)' en de 'dagkuur', over de 'speelschool' tot het 'vakantiespeelplein' of de 'speelpleinwerking'. Die benamingen vertolken het veranderde aandeel van de verschillende functies die het speelplein in de loop der jaren vervulde: preventie, pedagogische doelstellingen, opvang, speelruimte bieden.

De omgeving van het huidige speelpleinwerk houdt nieuwe uitdagingen in en vereist een nieuwe dynamiek. De bovenstaande blik op het verleden bewijst echter dat het speelpleinwerk reeds meerdere functieverhuizingen met succes heeft doorstaan. We verwachten in de toekomst niets minder.

2. OMVANG EN MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE VAN SPEELPLEINWERK

2.1. Een afbakening van het speelpleinwerk anno 2008

Een jeugdwerkvorm omschrijven die voortdurend in beweging is en die niet formeel van bovenaf wordt vormgegeven, is niet makkelijk. De VDS kiest er de laatste jaren dan ook voor een modulair schema voorop te stellen, het SpeelpleinBasisschema³, waarbij de lokale werking modulair aan kwaliteitsverbetering kan werken: werken aan de verschillende onderdelen, maakt ook het geheel sterker.

Het speelpleinwerk is een **unieke** jeugdwerkvorm. Het heeft andere functies (spelen in de onmiddellijke woonomgeving, opvangfunctie), andere organisatievormen (20% particulier, 80% gemeentelijk) en een ander, breder bereik dan de rest van het jeugdwerk. Het is wenselijk dat elke lokale werking zelf een **eigen kijk** ontwikkelt en van daaruit **beleid** maakt. Een werking kwalitatief verbeteren, kan door te werken aan de **speelmogelijkheden**, de **speelpleinploeg**, de **organisatorische onderbouw** en de **externe relaties**. Eigen aan het speelpleinwerk, vormt **toegankelijkheid** de basis van dit alles!

We gaan daarbij uit van het volgende profiel van het speelpleinwerk:

- kinderen als doelgroep
- vakantie als actieperiode
- spelen als hoofddoel
- jeugdwerk als filosofie en methodiek
- een hoge graad van openheid
- een sterk lokaal karakter

³ Het SpeelpleinBasisschema wordt van A tot Z ontrafeld in de VDS brochure DNA 15 'The S-Files'

Deze afbakening van de sterke punten van het hedendaagse speelpleinwerk laat het speelpleinwerk toe te werken aan zijn eigenheid. Enerzijds profileert het zich verder als een 'apart' jeugdwerkinitiatief met duidelijke doelen en een hoge lokale relevantie voor kinderen. Anderzijds legt dit profiel geen beperkingen op. Het laat speelruimte voor lokale experimenten en innovatie.

2.1.1. Kinderen als doelgroep

Het speelpleinwerk is door zijn specifieke eigenheid uitermate afgestemd op kinderen. Zelfs de naam 'speelpleinwerk' suggereert dat 'het spelende kind' de primaire doelgroep van het speelpleinwerk is. Het speelpleinwerk biedt vooral speelkansen aan kinderen van de lagere schoolleeftijd, kleuters en (in mindere mate) tieners.

Dat voor kleuters het speelplein een uiterst geschikt initiatief is, blijkt uit een aantal kenmerken van het speelpleinwerk: lage drempel, aantrekkelijk speelterrein, speelse begeleiders ... Het speelplein is het eerste en dikwijls nog het enige jeugdwerkinitiatief dat een expliciet op spelen gerichte werking aanbiedt aan kleuters.

Het speelpleinwerk neemt 'kinderen als doelgroep' ook heel letterlijk en maakt geen onderscheid naar afkomst, religie, achtergrond ... Kinderen van allochtone afkomst, kinderen met een handicap, kinderen uit kwetsbare omgeving behoren ook tot het doelpubliek van het speelpleinwerk.

2.1.2. Vakantie als actieperiode

Een speelpleinwerking is een vakantie-initiatief en heeft haar openingsperiode in de vakantie. Het speelpleinhoogseizoen ligt traditioneel in de zomervakantie en in mindere mate in de paasvakantie. Een kleine minderheid van het speelpleinwerk opent ook haar deuren in één of meerdere kleine vakanties zoals de krokus-, herfst- en/of kersvakantie.

In de vakantie is de behoefte van kinderen om te spelen het grootst. Kinderen beschikken over meer vrije tijd, dwingende schoolverplichtingen zijn er niet, ze willen leuke dingen doen of samen met vriendjes spelen ... Het speelpleinwerk opent zijn deuren precies in die periode(s).

Vakantie heeft een wel zeer aangename bijklank voor het speelpleinwerk. Vakantie roept bij kinderen en volwassenen een gevoel op van vrije tijd, doen waar je zin in hebt, reizen, tijd investeren in iets wat je zelf kiest, dromen, lekker niks doen, buiten spelen ... Allemaal beelden die de waarde van het speelpleinwerk voor kinderen in de verf zetten.

2.1.3. Spelen als hoofddoel

De basisfunctie van een speelpleinwerking is (zoals de naam al doet vermoeden) spelen. Er hoeft op het speelplein niet gespeeld te worden om er iets bij op te steken of om bepaalde inzichten te verwerven. In essentie gaat het om het spelen zonder meer, het 'spelen om te spelen'. Op het speelplein is spelen geen middel om een extern doel te bereiken, maar een doel op zich. Het gaat om eigen 'vrije tijd' van kinderen die ze zelf en 'zonder agenda' vorm kunnen geven.

Een speelpleinwerking brengt deze speelfunctie in de praktijk door dagelijks werk te maken van optimale speelkansen voor alle kinderen. Een speelpleinwerking creëert daarvoor een prikkelende omgeving die kinderen uitnodigt om te spelen. Een omgeving waar de aanleidingen om te spelen komen van de interactie tussen de kinderen zelf, de begeleiders, het speelmateriaal en de speelinfrastructuur (zowel binnen als buiten). Een speelpleinwerking probeert (binnen haar mogelijkheden) deze vier elementen en de interactie ertussen verder uit te bouwen, met als doel een werking uit te bouwen met

een avontuurlijk en geborgen karakter, gericht op speelplezier en optimale belevingskansen.

Het is eigen aan speelpleinwerk om ruimte te geven aan de kinderen zelf. Het speelpleinwerk ziet kinderen als volwaardige 'actoren' in het tot stand komen van een speelpleinwerking. Kinderen geven enerzijds mee vorm aan wat, met wie en wanneer er gespeeld wordt. Anderzijds zoeken speelpleinwerkingen actief naar manieren om kinderen mee te laten participeren in de besluitvorming, het tot stand komen van vernieuwing, verandering en verbetering van de speelpleinwerking.

2.1.4. Jeugdwerk als filosofie en methodiek

Speelpleinwerk is een sociaal-cultureel initiatief voor kinderen en door jongeren met als doel kinderen een speelse vakantie bezorgen. Speelpleinwerk heeft zijn actieperiode in de vakantieperiodes, de vrije tijd van kinderen en jongeren. Het spelen van kinderen wordt op het speelplein begeleid door gevormde jongeren of speelpleinbegeleiders met de nadruk op engagement en betrokkenheid.

Speelpleinwerk wordt georganiseerd door particuliere initiatieven of lokale openbare besturen en wordt in vele gevallen professioneel gerund en ondersteund. Ondanks deze (toenemende) professionaliteit blijft speelpleinwerk ook daadwerkelijk jeugdwerk.

Een sterke speelpleinwerking staat of valt met een sterke ploeg speelpleinbegeleiders. De kwaliteit van de speelpleinwerking is rechtstreeks afhankelijk van het enthousiasme en de dynamiek waarmee de speelpleinbegeleiders met de kinderen spelen. Hun taak bestaat erin om dagdagelijks te zoeken naar een gevarieerd en aantrekkelijk aanbod van activiteiten. Ze worden door hun enthousiasme de deskundigen in het uitlokken, ondersteunen, stimuleren en waardevoller maken van kinderspel.

Om zijn speelfunctie optimaal te kunnen realiseren ziet een speelpleinwerking de uitbouw van zijn begeleidersploeg ook als doel op zich. Een speelpleinwerk investeert daarom veel tijd en energie in het stimuleren van de betrokkenheid, de verbondenheid en de participatie van haar begeleidersploeg. Ze creëert vanuit deze 'jeugdwerkfilosofie' een omgeving waarbinnen jongeren kunnen groeien in de ploeg en in hun vaardigheden, kansen krijgen om zichzelf te ontdekken, volwaardig participeren in de uitbouw van de werking.

2.1.5. Een hoge graad van openheid

Speelpleinwerk kenmerkt zich door de hoge graad van openheid en streeft een zo laag mogelijke drempel na. Een speelpleinwerking is principieel een initiatief waar elk kind terecht kan, los van elke filosofische of ideologische strekking, verstandelijke mogelijkheden of beperkingen. Deze openheid vertaalt zich in de praktijk in een openheid naar deelname, gebruiksfrequentie, lage kostprijs en toegankelijkheid voor alle kinderen.

Het speelpleinwerk voorziet geen lidmaatschap maar profileert zich als 'dienst aan de samenleving', waar je gebruik van kunt maken. Er wordt niet verondersteld dat kinderen elke dag aanwezig zijn. Wie voor één dag komt, is even welkom als wie elke dag op het speelplein vertoeft. Speelpleinwerk streeft een optimale openheid na door haar aanbod af te stemmen op deze behoefte.

Speelpleinwerk stelt zich tot doel, het 'recht op spelen' waar te maken. Er wordt bewust voor gekozen om de kostprijs voor alle kinderen zo laag mogelijk te houden. Speelpleinwerk is echter op weinig plaatsen volledig gratis. Speelpleinwerkingen die een bescheiden bijdrage vragen (de meerderheid) doen dit weloverwogen en om pragmatische redenen.

Het speelpleinwerk staat erom bekend een breed publiek te hebben. Speelpleinwerkingen krijgen echt alle 'soorten' kinderen over de vloer. Zo spelen kinderen van verschillende leeftijden, uit middenklasse of kansarm milieu, kinderen van allochtone afkomst, kinderen met een handicap, kinderen uit het bijzonder onderwijs of de bijzondere jeugdbijstand, allemaal samen op het speelplein. Het speelplein maakt principieel geen onderscheid ongeacht de verstandelijke mogelijkheden, achtergrond, sociale status.

Afhankelijk van de plaatselijke accenten investeren speelpleinwerkingen extra in specifieke toegankelijkheid voor:

- kinderen en jongeren met een mentale en/of een fysieke handicap
- kinderen en jongeren uit een kwetsbare omgeving
- kinderen en jongeren van allochtone afkomst
- kinderen die vaak in een conflictsituatie terecht komen

2.1.6. Een sterk lokaal karakter

Het speelpleinwerk heeft als kenmerk dat het sterk lokaal ingekleurd is. Speelpleinwerkingen bestaan er in alle soorten, vormen, maten en gewichten. Het speelpleinlandschap is divers door een hoeveelheid aan plaatselijke invloeden en verwachtingen: enerzijds van de organisator zelf en anderzijds ook van kinderen, ouders, buurt, begeleidersploeg, gemeentebestuur ... Deze invloeden geven kleur aan het speelpleinwerk en geven het een sterk lokaal karakter. In de praktijk merk je dit aan de:

- **eigen uitstraling:** Het speelpleinlandschap is rijk aan kleurrijke namen, huisstijlen, logo's, feesten, stunts, campagnes, folders, affiches ...
- **eigen accenten:** Speelpleinwerkingen maken vanuit hun eigen overtuiging bewuste keuzes. Zo kiezen bepaalde werkingen voor een aparte kleuter- of tienerwerking. Anderen maken de keuze om zich open te stellen voor kinderen met een handicap ...
- **eigen speelcultuur:** Speelpleinwerkingen spelen hun belangrijkste troeven uit. Zo is werking X veel avontuurlijker en wordt op werking Y veel meer geknutseld.

Naast de lokale inkleuring heeft het speelpleinwerk vanouds ook een sterke band met de gemeente of stad. Het merendeel van de speelpleinwerkingen wordt opgezet door de gemeente en krijgt zo rechtstreekse ondersteuning, zowel financieel, materieel als professioneel. Maar ook de nog resterende particuliere werkingen hebben een nauwe band met het gemeentebestuur: de gemeente stelt terrein, personeel en middelen ter beschikking. Samenwerkingsverbanden tussen de speelpleinwerking en andere gemeentelijke vrijetijdsinitiatieven zijn er ongeacht de gemeentelijke of particuliere organisatievorm.

Dat het speelpleinwerk volledig lokaal is ingebed, bleek treffend uit de rechtszaak rond vermeend geluidsoverlast van de speelpleinwerking in Lauwe (deelgemeente van de stad Menen) waar in 2006 enkele burens over klaagden. De hele wijk (en bij uitbreiding de stad en regio) kwam toen in opstand tegen dit NIMBY-voorval ('Not In My BackYard').

2.2. Het speelpleinwerk in cijfers, anno 2005

Sinds 1980 zet de Vlaamse Dienst Speelpleinwerk (VDS) vzw elke vijf jaar een grootscheepse enquête van de speelpleinsector op. Het is een poging om het speelpleinwerk te vatten in objectieve gegevens, in kaart te brengen en in de tijd te volgen. In 2005 werd de speelpleinenquête voor de zesde keer gevoerd, wat een objectieve kijk geeft op 25 jaar speelpleinwerk in evolutie.

We schetsen het beeld van het *speelpleinwerk anno 2005* aan de hand van acht thema's:

- Kinderen op het speelplein
- Speelpleinbegeleiders

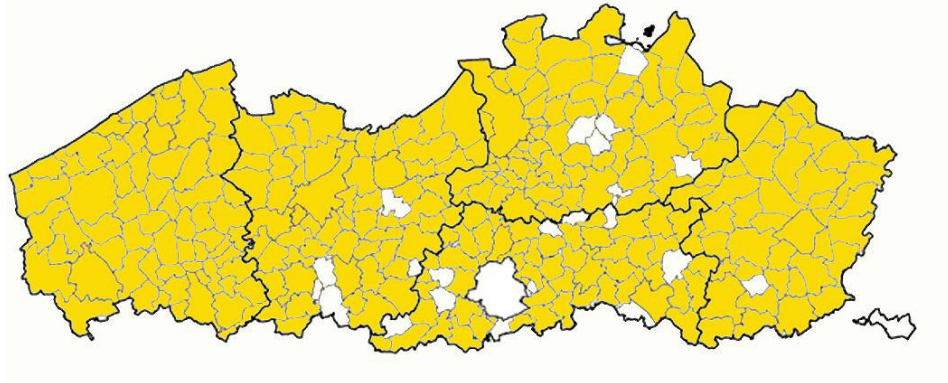
- Organisator van speelpleinwerk
- Speelkansen op het speelplein
- Werkingsperiode van het speelpleinwerk
- Profilering en toekomst van het speelpleinwerk
- Speelpleinwerk financieel
- Organisatorische onderbouw

Speelpleinwerk leunt in enkele gevallen *dicht aan bij andere speel-, vrijetijds-, of opvanginitiatieven*, daarom hierbij de profielkenmerken van het speelpleinwerk: *kinderen* als doelgroep, *vakantie* als actieperiode, *spelen* als hoofddoel, *jeugdwerk* als filosofie en methodiek, een hoge graad van *openheid* en een sterk *lokaal* karakter.

De Vlaamse Dienst Speelpleinwerk schat het aantal 'organisatoren van speelpleinwerk' in Vlaanderen en het BHG⁴ in 2005 op 424 en het aantal verschillende werkingen op 504, verdeeld over 282 gemeenten (op een totaal van 308 gemeenten). De populariteit van de werkvorm groeit gestaag naar een totale dekking van Vlaanderen (in 1990 waren 290 organisatoren bekend, in 1995 waren er dat al 386). Je vindt de geografische spreiding terug in onderstaand kaartje (fig 1).

Er zijn een 305-tal kleine werkingen (minder dan 60 kinderen per dag), 175 middelgrote werkingen (60 à 150 kinderen per dag) en 24 grote werkingen (meer dan 150 kinderen per dag).

Figuur 1: spreiding van de speelpleinwerkingen in Vlaanderen⁵

2.2.1. Kinderen op het speelplein

Speelpleinwerk heeft een erg ruim bereik. Het gemiddeld aantal dagen aanwezigheid per kind in de zomervakantie van 2005 is 12 dagen. In totaal spelen er elk jaar in totaal 140.000 verschillende kinderen op de lokale speelpleinwerking, waarvan er dagelijks gemiddeld 37.000 zijn. De laatste jaren merken we opnieuw een stijging in het aantal kinderen op het speelplein (in 2008 naar schatting in totaal 150.000, dagelijks 50.000 kinderen) ondanks het feit dat kinderen meer en meer keuze hebben in hun vrije tijd. De niet aflatende vraag naar opvang speelt hier ongetwijfeld een grote rol.

Speelpleinwerk wordt steevast bestempeld als de meest laagdrempelige vorm van jeugdwerk, wat ook blijkt uit het divers publiek dat speelpleinen bereikt. Naar schatting is 18,8 % van de speelpleinkinderen van allochtone afkomst. 8,9 % van de speelpleinkinderen is afkomstig uit een kansarm milieu, 6,6 % zijn kinderen met een beperking en 1 % van de kinderen wordt begeleid in de bijzondere jeugdzorg. 2,6 % van de kinderen komt via het OCMW op het speelplein terecht. Speelpleinwerkingen besteden

⁴ Brussels Hoofdstedelijk Gewest

⁵ Bron: Vlaamse Dienst Speelpleinwerk vzw (2005)

veel aandacht aan het divers maken van de werking, en de werking zo laagdrempelig maken zodat élk kind zich welkom voelt op het speelplein.

Meer dan 1 op 2 van de deelnemers is lagere schoolkind. Ook de kleuters vormen een aanzienlijke groep (32,9 %). 1 op 10 is tiener. 2 % van de kinderen is min drie jaar. Opmerkelijk is dat doorheen de jaren deze procentuele verdeling status quo blijft.

2.2.2. Speelpleinbegeleiders

Het aantal actieve begeleiders neemt toe. Het profiel van een speelpleinbegeleider blijft in grote lijnen constant door de tijd heen. Een doorsnee speelpleinbegeleider is jong, vrouwelijk, meer en meer geattesteerd en heeft beperkte ervaring. Het onevenwicht in geslacht zet zich verder. In 1995 bedroeg deze 60% tegenover 40%, in 2000 was dit 63% tegenover 37%. In 2005 bedraagt de verhouding 66,5% vrouwelijke begeleiders en 32,5% mannelijke.

In 2005 waren er in totaal 20.000 begeleiders actief (In 1995 en 2000 waren dat er naar schatting 16.000.). Een gemiddelde speelpleinploeg bestond uit 38 verschillende begeleiders. De gemiddelde streefnorm qua begeleidingsaantallen is 8,5 kinderen per begeleider. Deze streefnorm wordt in praktijk vaak gehaald.

Meer en meer begeleiders genoten de nodige vorming (43 % beschikt over een attest 'animator in het jeugdwerk', 1 op 10 heeft een attest 'hoofdanimator in het jeugdwerk', 15 % van de animatoren zat in zijn stageperiode). Het aantal geattesteerden stijgt na een daling in 2000 opnieuw naar dik 55 %.

Speelpleinbegeleiders zijn jong: 39 % is ouder dan 18 jaar, 1 op 3 is tussen 17 en 18 jaar en 27% van de begeleiders is jonger dan 17 jaar (10 jaar geleden was 25% jonger dan 17).

Begeleidingsploegen kennen dikwijls een hoge uitval. 1 op 2 speelpleinbegeleiders blijft slechts 1 of 2 jaar actief. Anderzijds blijft het aantal langdurig geëngageerden stijgen (1 op 10 blijft langer dan 5 jaar).

Organisatoren van speelpleinwerk ervaren zelf, m.b.t. hun animatorenploegen, als belangrijkste knelpunten (in volgorde van belangrijkheid): weinig ervaren begeleiders, weinig begeleiders die organisatorische verantwoordelijkheid willen dragen, te jonge en onervaren begeleiders. Het blijkt belangrijk te zijn om te investeren in de sfeer in de begeleidingsploeg, in voldoende transparantie in het speel(plein)beleid en dus betrokkenheid bij de werking, in voldoende variatie in de taken van de animator, en in een goede coaching van nieuwe mensen. De helft van de werkingen organiseert daarom een speelpleinstuurgroep die zich buigt over het beleid en organisatie van de werking. Het merendeel van de werkingen beschikt over een jaarwerking, die in grote mate bijdraagt aan de betrokkenheid van de begeleiders.

2.2.3. Organisator van speelpleinwerk

8 op 10 werkingen zijn er op gemeentelijk initiatief, onder impuls van de jeugddienst. Hun aandeel blijft toenemen (in 1985 lag de verhouding gemeentelijk/particulier nog op 40/60%, in 1995 was dat al omgekeerd: 60/40%, in 2005 dus 80/20%). Dat komt omdat het speelpleinwerk steeds professioneler wordt, omwille van de toenemende druk op (particuliere) organisatoren, o.a. door de stijgende verwachtingen van ouders en lokaal bestuur, wetgeving en regulitis, meer administratieve opvolging en strengere controle ... waarmee het speelpleinwerk de jongste jaren geconfronteerd wordt. De stap van particuliere werkingen naar de gemeente is er vaak een van ondersteuning. In enkele gevallen is het OCMW of de sportdienst organisator van een werking.

2.2.4. Speelkansen op het speelplein

Speelpleinwerk heeft in de eerste plaats een speelfunctie voor kinderen tijdens de vakantie. We maakten aan de hand van het SpeelpleinBasisschema⁶ een onderscheid tussen de speelkansen die speelpleinwerk biedt vanuit de begeleiding (activiteitsaanbod), vanuit speelmateriaal, vanuit infrastructuur (buiten- en binnenruimte) en vanuit het speelsysteem (werkvorm of een geheel van afspraken die de interactie tussen alle speelkansen organiseert).

De Vlaamse Dienst Speelpleinwerk gaat resoluut voor een hoge mate van betrokkenheid waarin geborgenheid, veiligheid, voldoende uitdaging (persoonlijke interesse) vereist zijn, voor élk kind op het speelplein. Enkel kinderen die zich betrokken voelen bij de werking kunnen komen tot intens spelen.

Op vlak van werkvorm of speelsysteem merken we een duidelijk onderscheid tussen de voor- en de namiddag. In de namiddag wordt in 22% van de gevallen een speelsysteem met open speelaanbod voorzien. In de voormiddag is dit slechts 17%. Het strikt begeleid aanbod ligt in de voormiddag (54%) aanzienlijk hoger dan in de namiddag (46%). In 1995 was dit (over een ganse dag bekeken) nog 60%.

2.2.5. Werkingsperiode van het speelpleinwerk

Speelpleinwerk heeft haar belangrijkste werkingsperiode in de zomervakantie, maar er is – mede door de opvangvraag – een stijgende evolutie m.b.t. werking in de andere (kleine) schoolvakanties (in 1995 ontplooide 85% enkel in de zomervakantie een werking en slechts 14% in de paasvakantie). In 2005 is 4 op 10 open tijdens de paasvakantie, bijna 1 op 2 in de andere vakanties. Een gemiddelde speelpleinwerking is 36 dagen per jaar open. De stijgende opvangdruk zorgt er ook voor dat speelpleinwerkingen langer open zijn, tot gemiddeld 7 u. per dag. Meer dan de helft van de werkingen is de hele dag open, voor- en namiddag. Bijna 1 op 3 heeft enkel namiddagwerking.

2.2.6. Profilering en toekomst van het speelpleinwerk

Nu de roep naar (buiten)speelmogelijkheden weer toeneemt, komt het speelpleinwerk weer volop in the picture. Het is immers de meest geschikte werkvorm om speelkansen te bieden aan kinderen in hun vrije tijd (zie ook 2.2.4. Speelkansen op het speelplein). Terecht zetten organisatoren van speelpleinwerk zelf 'het spelen' uitgesproken op nummer 1 ('spelen en een leuke vakantie bieden'), zowel wanneer hen gevraagd wordt het huidige profiel te schetsen als wanneer ze hun belangrijkste toekomstperspectieven aanhalen.

De opvangfunctie van het speelpleinwerk blijft sterk toenemen. 7 op 10 werkingen organiseert voor- en naopvang, vaak in nauwe samenwerking met een Initiatief Buitenschoolse Opvang (IBO) of de lokale overheid. We kunnen stellen dat een speelpleinwerking een opvangfunctie vervult tijdens vakanties. De vraag van ouders ligt hier aan de basis. De eerste bestaansreden van het speelpleinwerk blijft uiteraard de speelfunctie, maar het speelpleinwerk is ook niet blind voor de opvangrealiteit. Uiteraard is speelpleinwerk in de eerste plaats jeugdwerk. Daarbij draait alles om het proces, de betrokkenheid en de dynamiek. Een opvanggarantie kan het speelpleinwerk (jeugdwerk in het algemeen) niet garanderen zonder afbreuk te doen aan de speelfunctie.

6 op 10 van de speelpleinwerkingen beschikt over een aparte (aangepaste) kleuterwerking. 1 op 2 over een specifieke tienerwerking. 1 op 5 stemt de werking af op

⁶ zie 2.1. Een afbakening van het speelpleinwerk anno 2008

kinderen met een handicap en 5% stemt haar werking ook af op kinderen en jongeren uit een kansarm milieu.

2.2.7. Speelpleinwerk financieel

We stellen vast dat speelpleinwerk organiseren steeds meer met grotere geldstromen gepaard gaat. Zowel de inkomsten als ook de uitgaven en de deelnemersprijs van een gemiddelde speelpleinwerking stijgen. Een gemiddelde speelpleinwerking geeft ongeveer 25.000 EUR uit en krijgt ongeveer 17.000 EUR in kas. De financiële inbreng van de gemeente of stad stijgt aanzienlijk: ook hier speelt de lokale overheid een cruciale rol. Gemeentes ondersteunen 40% van de werkingen met 12.500 EUR of meer. 16% van de gemeentes geeft meer dan 37.500 EUR aan financiële ondersteuning. De inbreng van de gemeente is niet meer weg te denken wat o.a. ook al bleek uit de organisatievorm (gemeentelijke versus particuliere werkingen).

Hoewel het speelpleinwerk een goedkoop en toegankelijk vrijetijdsaanbod blijft, stijgt de deelnameprijs wel: in 2000 betaalt een kind gemiddeld 0,27 EUR/u/dln (of 2,50 EUR/dag/dln), in 2005 is dit opgelopen tot 0,46 EUR/u/dln (of 3,28 EUR/dag/dln). We moeten hier wel de kanttekening bij maken dat er dikwijls speciale prijzen gehanteerd worden voor kinderen uit kwetsbare omgeving (bv via OCMW-tussenkomst) of voor meerdere kinderen uit hetzelfde gezin.

2.2.8. Organisatorische onderbouw

De lokale overheid neemt een groot deel van de praktische, organisatorische, ondersteunende, inhoudelijke en ook bestuurstaken op zich. De gemeente of stad staat meer en meer in voor de volledige organisatie van het speelpleinwerk (in 2005 werd nagenoeg 80% van de werkingen georganiseerd door het gemeentebestuur).

We stellen een opvallende trendbreuk vast in het beleidstype van speelpleinwerk. De eenmansbesturen nemen aanzienlijk in aantal toe ten koste van besturen via informele groepen. Speelpleinwerk wordt ook 'formeler en zakelijker' bestuurd in vergelijking met de afgelopen decennia.

- **Praktische organisatie:** inschrijvingen, verzekering, onderhoud, risicoanalyse speeltoestellen, busvervoer, briefwisseling, verslagen, contacten met andere diensten, boekhouding, folder ...
- **Ploeg en coaching:** rekruteren, coaching, vorming, stagebegeleiding (animator en hoofdanimator), ontspanningsactiviteiten, evaluatie, weekend organiseren ...
- **Inhoudelijk:** programma samenstellen, voorbereiding van het aanbod, ploegen verdelen, inhoudelijke evaluatie van de werking ...
- **Besturen:** jaarplanning opmaken, uitstappen bepalen, begroting opmaken, zoeken naar financiële middelen, overleg met burgemeester en schepenen ...

Het speelpleinwerk ziet werken aan de speelpleinploeg (coaching, ondersteuning en vorming) als belangrijk intern aandachtspunt voor de toekomst. Ook het nadenken over en werken aan speelvisie en speelsysteem beschouwt het speelpleinwerk als een belangrijke uitdaging.

3. EEN BLIK OP DE TOEKOMST

Het speelpleinwerk is blijft een populaire sector, daar zijn we van overtuigd. We zien dat aan het (blijvend) stijgende aantal initiatieven en de (blijvende) toename van het aantal kinderen dat het speelplein bezoekt.

Er blijven uiteraard voldoende uitdagingen om als werkvorm te blijven evolueren, inspelend op de maatschappelijke veranderingen, zoals dat in de voorbije bijna 80 jaar gebeurde, van bij de ontstaansgeschiedenis van het speelpleinwerk. Welke uitdagingen wij zien, halen we hieronder aan, vanuit ons eigen referentiekader.

Als het speelpleinwerk er in slaagt een antwoord te geven op deze uitdagingen, blijft het een bloeiende toekomst hebben en gaat het zijn laatste decennia in op weg naar een eeuw spelen met kinderen in Vlaanderen. Het speelpleinwerk blijft dan zijn rol spelen als leverancier van tijd en ruimte voor spelende kinderen, als bron van maatschappelijke verbeteringen, als motor van sociale ontwikkelingen, als sociaaleconomische realiteit, als speelplaats voor vernieuwing.

3.1. Spelen op nummer 1

In alle vragen over de toekomst van het speelpleinwerk zet de sector zelf terecht de speelfunctie voorop. Opmerkelijk is dan wel dat het 'speelsysteem met een open speelaanbod' (wat kinderen de speelfunctie ten volle laat beleven) er maar zeer schoorvoetend op vooruit gaat. Blijft er te weinig tijd over om naast het organiseren ook voldoende aandacht te geven aan het speelsysteem? Is dit een gevolg van de verzakelijking? Buigt het speelplein te zwaar voor de opvangfunctie? Durft men het niet aan om iets wat goed loopt te veranderen (en nog te verbeteren)? Is de externe druk te groot om de speelpleinwerking netjes, superveilig en 'afgeborsteld' te presenteren?

De VDS denkt dat *de visie op spelen* en de *organisatievorm* nog meer op elkaar moeten worden afgestemd. Ook als dat betekent het vaste organisatiemodel te moeten verlaten. Het speelpleinwerk heeft een opdracht om in eerste instantie de kaart te trekken van kinderen en hun recht op spelen, hun ruimte om spontaan te spelen, zonder agenda, zonder verplichting.

3.2. Avontuurlijk genoeg aub

Ondanks alle 'overlast' blijkt er toch een enorm maatschappelijk draagvlak te bestaan voor 'het spelende kind'. Speelpleinwerk blijft zich dus best ook (verder) profileren als een ideale speelkameraad. Het is een 'sterkte' die men moet blijven uitspelen en ontwikkelen.

Het speelpleinwerk moet dus ook een voorvechter zijn en blijven als verdediger van speelmogelijkheden. Échte speelmogelijkheden, in functie van wat kinderen willen (niet altijd van wat volwassenen hen voorhouden). Tolerantie en psychische ruimte die soms indruist tegen wat gangbaar is: buitenspeelmogelijkheden, aandacht voor avontuur, inbouwen van uitdaging en risico, verdedigen van niet-steriele speelplekken in de woonomgeving (een beekje naast de weg, een braakliggend terrein, een minibosje met struiken en onkruid ...). Zelfs als dat betekent af en toe niet 'politiek correct' te moeten zijn (geen voorrang voor groenbeheer, voor geluidsoverlast, tegen properheid, netheid en orde), voorrang voor echt kinderspel dus.

3.3. Hoera, het is vakantie!

Het speelpleinwerk mag gerust, zoals in de voorbije decennia, blijven ingaan op de vraag van ouders naar opvang, maar moet er wel over waken het *vakantiegevoel* voor kinderen intact te houden. Soms ziet het er voor ouders, vóór de start van een schoolvakantie,

naar uit dat zij ongelukkig zijn dat het vakantie wordt. Ze ondervinden moeilijkheden door het tekort aan opvangplaatsen en kleuren de vakantie van hun kinderen in als probleemzone i.p.v. de leukste tijd van het jaar. Het speelpleinwerk moet er in slagen het vakantiegevoel terug te geven aan de spelende kinderen. Vakantie moet als begrip een leuke, gezante en hoera-vrijetijd! sfeer blijven oproepen. Zo niet is de tolerantie voor spelende kinderen in onze samenleving toch beperkter dan ze soms lijkt te zijn. Als ouders de vakantietijd van hun kinderen niet meer als een geweldige tijd zouden bestempelen, wordt het hoog tijd om onszelf als samenleving serieus in vraag te stellen. Het speelpleinwerk kan en moet die rol vervullen: het groeiend gebrek aan tijd, ruimte en tolerantie voor spelende kinderen moet minstens in de vakantie kunnen gevrijwaard worden. Voor kinderen is en blijft het 'de tijd van hun leven'!

3.4. De taak van het gemeentebestuur

Het speelpleinwerk evolueert verder naar een gemeentelijke jeugdwerkvorm. Dit blijkt vooral uit de organisatievorm (80% is gemeentelijk), maar ook uit de financiële en de organisatorische ondersteuning. Dit heeft consequenties:

- Het speelpleinwerk moet blijven waken over haar *lokaal maatschappelijk belang*. Het moet een divers en breed publiek kunnen blijven aanspreken (preventiefunctie). Voor kinderen blijft het speelplein de speelfunctie waar maken. Door in te gaan op de opvangfunctie, komt ze tegemoet aan een sociaaleconomische nood.
- Een speelpleinwerking is een *professionele organisatie* geworden: er is ondersteuning van beroepskrachten, de gemeente zorgt voor de infrastructuur, de financiële middelen komen in eerste instantie van de gemeente (ook voor particuliere werkingen).
- De organisatievorm van een speelpleinwerking (gemeentelijk/particulier) doet er niet toe, zolang het *jeugdwerkgehalte* maar *groot genoeg* blijft: inspraak en betrokkenheid, continuïteit, sfeer, coaching en vorming van de begeleidingsploeg ... Dit betekent dat ook gemeentebesturen moeten leren omgaan met vrijwilligers: hen naar waarde schatten, voldoende vrijheid inbouwen, wegwerken van administratieve beslommingen ... Daarmee slaat de gemeente ook twee vliegen in één klap: naast een bezielde speelpleinwerking ontstaat ook een 'aanbod' voor de jongeren van de gemeente. Het investeren in professionele coaching is dus een win-winsituatie.
- De groeiende vergemeentelijking mag niet betekenen dat het risico op verzakelijking en verambtelijking toeneemt. Jongeren moeten als begeleider kunnen blijven experimenteren (en dus ruimte krijgen om te mislukken), kinderen moeten niet worden opgesloten in beheersbare ingerichte speelreservaten. Niet het model primeert, wel wat het teweegbrengt.

3.5. Een bredere positionering op lokaal vlak

Vermits speelpleinwerk zich vooral op lokaal vlak situeert, houdt het best rekening met volgende trends:

- Lokaal evolueert het nu nog versnipperde vrijetijdsaanbod misschien wel naar een globaal aanbod. Dat betekent dat een doorgedreven samenwerking tussen een aantal sectoren (jeugd, sport, cultuur) geen uitzonderlijk gegeven meer is, maar mogelijks zelfs de norm wordt. Zo een globaal vrijetijdsaanbod is logisch vanuit het standpunt van de gemeente (en haar verschillende diensten) én vanuit de gebruiker: elk kind wil zijn vakantie zo leuk mogelijk invullen, met sport of jeugdkamp of speelpleinwerking of ... Omdat 'spelen' onlosmakelijk verbonden is met kinderen, is het wenselijk op lokaal niveau ook bij de ontwikkeling van zo'n breed aanbod een verdediger te hebben van het spelen zonder meer.
- Ook speelinitiatieven zelf worden breder: naast speelpleinwerking ontstonden of ontstaan werkvormen als Grabbelpas, SWAP, speelstraten, de mobiele werking, een buurt/ wijk/welzijnswerking, een doelgroepspecifiek speelinitiatief ... de mix tussen de

verschillende werkvormen hoeft geen bedreiging te zijn, integendeel: elke werkvorm kan er kwalitatief sterker door worden.

BRONNEN – MEER INFORMATIE

- Huys, M., 'De straat doodt, leve het speelplein!?', Gent, RUG, 1978-1979, onuitgegeven licentiaatsverhandeling
- Vandenbraembussche, M., 'Speelpleinwerk in ontwikkeling', Leuven, KUL, 1981, onuitgegeven licentiaatsverhandeling
- Bastin, H., 'Les plaines de jeux volontiers hier, aujourd'hui, demain', Brussel, SNAPJ, 1981
- Toye, C. en Dekeyser, P., 'Bouwstenen van een kwalitatieve speelpleinwerking', Meise, Vlaamse Dienst Speelpleinwerk, 1994
- Toye, C., 'Speelpleinwerk, een zaak van de gemeente' in: De Gemeente, Brussel, VVSG, aug.-sept. 1996, p. 521-526
- Toye, C., 'Speelpleinwerk in Vlaanderen' in: Gids sociaal-cultureel en educatief werk, maart 1998, Afl. 20, p. 31-50
- Decreet van 14 februari 2003 houdende de ondersteuning en stimulering van het gemeentelijk, het intergemeentelijk en het provinciaal jeugd- en jeugdwerkbeleid, zoals gewijzigd bij de decreten van 23 december 2005 en 15 december 2006
- Besluit van de Vlaamse regering ter uitvoering van het decreet van 14 februari 2003 houdende de ondersteuning en de stimulering van het gemeentelijk, het intergemeentelijk en het provinciaal jeugd- en jeugdwerkbeleid, inzake het voeren van een gemeentelijk en intergemeentelijk jeugd- en jeugdwerkbeleid, zoals gewijzigd bij de besluiten van de Vlaamse Regering van 11 juni 2004, 16 juni 2006 en 26 januari 2007
- 'Speelpleinwerk in profiel, Onderzoeksrapport vijfjaarlijkse speelpleinenquête 2005', Meise, Vlaamse Dienst Speelpleinwerk, 2006.
- DNA-brochure 'The S-Files, het SpeelpleinBasischema van Animator tot Zandbak', Meise, Vlaamse Dienst Speelpleinwerk, 2006.

Meer informatie over het speelpleinwerk in Vlaanderen en Brussel krijg je bij:

Vlaamse Dienst Speelpleinwerk (VDS) vzw
 Nieuwelaan 63, 1860 Meise
 tel 02 269 71 80
 fax 02 269 78 72
 e-mail: vds@staf.speelplein.net
 website: www.speelplein.net

Missie van de VDS

De Vlaamse Dienst Speelpleinwerk is een dynamische dienstverlenende organisatie voor het speelpleinwerk in **Vlaanderen en Brussel**.

Zijn dienstverlening omvat **advies, begeleiding, vorming en belangenbehartiging**. De VDS onderscheidt zich in zijn werking door een onderbouwde **visie op kinderen**, door zijn permanent streven naar **deskundigheid**, naar **netwerkvorming** en naar **betrokkenheid** van alle actoren.

Visie van de VDS

De VDS wil speelpleinwerkingen proactief ondersteunen in hun poging **meer en betere speelkansen in de vrije tijd** van kinderen te creëren.

Daartoe wil de VDS deskundig **advies**, professionele **begeleiding** en een antwoord op alle **speelpleinvragen** bieden, door een actueel en volledig aanbod van **speelpleinondersteuning** voor te stellen, een volledig en systematisch aanbod van **vorming** te voorzien (van animator tot beleidsmaker) en permanent te streven naar **vernieuwing** in de sector.

De VDS doet dit vanuit een onderliggende visie op kinderen, die steunt op drie pijlers:

- respect hebben voor de **eigenheid van elk kind**,
- **vrijheid bieden** door een prikkelend en gevarieerd aanbod van impulsen (door vrienden en begeleiders, vanuit omgeving en materiaal),
- belang hechten aan het **intens spelen** van elk kind.

De speelse stijl die de VDS hanteert, illustreert zijn streven om het **belang van spelen** voorop te stellen.

Kerntaken en positie van de VDS

De VDS wil **speelpleinwerkingen en andere lokale speelinitiatieven** ondersteunen met een actueel en volledig aanbod van **speelpleinondersteuning**, met een volledig en systematisch aanbod van **vorming** en door permanent te streven naar **vernieuwing in de sector**.

De VDS richt zich op het speelpleinwerk, maar ook op andere lokale speelinitiatieven. Dit betekent dat de doelgroep van de VDS in eerste instantie bestaat uit **organisatoren** (zowel particuliere als gemeentelijke). In de praktijk worden zowel de jeugdwerkers zelf, de professionele organisatoren (jeugddienstmedewerkers) als lokale beleidsmakers beoogd.

Het speelpleinwerk en de andere lokale speelinitiatieven zelf richten zich zowel op de **lagere schoolleeftijd**, als op **kleuters** en **tieners**. Ook ouders en andere betrokkenen zijn publieksgroepen van het speelpleinwerk, en dus per definitie eveneens publieksgroepen van de VDS.

De VDS wil zowel de **koepel** zijn van het speelpleinwerk, als het **expertisecentrum** voor ieder speelinitiatief, maar zeker ook de **verdediger van het spelende kind**. In de statuten is expliciet opgenomen dat de VDS de *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens* en het *Internationaal Verdrag betreffende de Rechten van het Kind* onderschrijft.